

Desať pravidiel pre správny vývin detskej reči

1. Pravidlo **HRA**

Hra je pre dieťa prirodzené, spontánne prijímanie nových informácií a skúseností. Cez rôzne činnosti v hre dieťa získava nové zážitky, skúsenosti, a poznatky pre jeho ďalší vývoj.

Keď dieťa prežíva radosť z hry, kladná motivácia mu umožňuje ľahšie ukladať nové poznatky do pamäti. Cez hru dieťa kopíruje svoje okolie a postupne si pri hre precvičuje rôzne situácie (na mamičku, na obchod a pod).

V staršom veku už dieťa v hre kombinuje realitu a fantáziu, priberá do hry ďalšie deti, učí sa rešpektovať vzťahy v skupine, dodržiavať pravidlá, učí sa pravidlám komunikácie.

Odporúčanie: Každý deň si nájsť čas na spoločnú hru a zažívať radosť z hry so svojim dieťaťom. Je to najkrajší čas pre vás i vaše dieťa. Nikdy sa Vám už tento čas detstva vášho dieťaťa nezopakuje.

2. Pravidlo **Práca**

Pre dieťa môže byť bežná domáca práca s Vami zábavou aj dobrodružstvom. Spoločné varenie, pečenie, miesenie cesta, pranie, utieranie prachu, zametanie, pestovanie kvetov ... je pre každé dieťa zábavné a vzrušujúce. Doprajme mu to aj za cenu, že to možno nebude až také dokonalé. Vznik vecí od začiatku až po koniec je pre dieťa niekedy celkom nové, zábavné objavovanie a vytvára veľa príležitostí pre spoločný rozhovor, obsahové rozvíjanie prehovorov dieťaťa a správny rečový vzor. Prirodzeným, nenásilným spôsobom tak môžeme budovať vyjadrovacie schopnosti, slovnú zásobu a jazykový cit svojho dieťaťa.

Odporúčanie: Každodennou spoločnou prácou s dieťaťom budujem nielen jeho rečové a motorické schopnosti ale aj sociálne zručnosti a vkladám do jeho srdca spomienky na spoločne prežité chvíle plné radostných zážitkov.

3. Pravidlo **Obrázky a knihy**

Tak ako pri hračkách aj pri detských knižkách musíme my dospelí investovať od samého začiatku čas, aby sa dieťa naučilo s knižkou pracovať. Pomocou vhodných obrázkov, môžeme rozvíjať slovnú zásobu dieťaťa (aktívnu aj pasívnu), vyjadrovacie schopnosti ako

aj všeobecné poznatky dieťaťa. Cez obrázky môžeme rozvíjať aj presnosť zrakového rozlišovania. Je potrebné, aby úroveň detskej knižky nadväzovala na konkrétne zážitky a aktuálnu úroveň vnímania a poznania. V predškolskom veku sa reč zdokonaľuje (kultivuje) počúvaním čítaných príbehov a následne spoločným rozhovorom o prečítanom príbehu. Dieťa si dopĺňa nové poznatky, rozvíja auditívne vnímanie a pozornosť, ktoré sú pre školskú úspešnosť veľmi dôležité.

Odporúčanie: Knižky nie sú len zdrojom informácií, ale aj chvíľou spoločného zážitku, estetického vnímania (kresba, intonácia, melódia, rytmus slova ...) a prežívania. Keď u svojich detí vzbudíme lásku ku knihám už v útlom veku, pozitívne sa nám to vráti v školskom veku, v dobre rozvinutých vyjadrovacích schopnostiach.

4. Pravidlo **Rozprávky a príbehy**

Dieťa už okolo dvoch rokov je už dosť veľké na to, aby si obľúbilo krátke rozprávky na dobrú noc. Deti radi počúvajú aj ten istý text opakovane a môžu nás prekvapiť tým, že sa niektoré celky naučia naspamäť. Často rodičia opravujú pri zmene alebo skrátení príbehu. Deti majú radi klasické rozprávky, cez počúvanie rozprávky sa rozvíja fantázia dieťaťa. Rozprávka v televízii poskytuje množstvo rýchlo sa meniacich obrazov, ktoré malé dieťa nedokáže navnímať, čím sa narušuje kvalita zrakového a sluchového vnímania dieťaťa. Okrem toho, že rozprávky patria ku kultúrnemu dedičstvu nášho národa, uchovávajú sa v nich základné morálne pravidlá, ktoré si dieťa spontánne ukladá do svojho vedomia v ranných etapách vývoja.

Nezabudnuteľnú cenu pre dieťa má aj osobný kontakt a veľký citový náboj spoločne prežitej chvíle, keď mu niekto blízky číta alebo rozpráva príbehy, rozprávky.

Odporúčanie: Toto zázračné obdobie v živote dieťaťa trvá len krátko, niekoľko málo rokov. Žiadna práca ani povinnosti nestoja zato, aby sme prešvihli tieto vzácne chvíle, ktoré sa už nikdy nedajú dohnať

5. Pravidlo **Vyčítanky, riekanky a básničky**

Sú nevyhnutnou súčasťou detského sveta. Riekanky a básničky sa nedajú ničím nahradiť. Okrem príjemných pocitov z rytmu a telesného kontaktu, rozvíjajú veľmi prirodzene všetky schopnosti, ktoré sú potrebné k dobrému rozvoju reči, vrátane pamäti.

Najmä ľudové riekanky ideálne členia text na krátke rečové celky, takže umožňujú i pri pomerne rýchlom pohybe (tanček, cvičenie) správne dýchať a rozprávať zároveň.

Veľa básničiek je súčasťou rôznych pohybových hier (zlatá brána, kolo, kolo mlynské...), v nich sa rozvíja aj koordinácia pohybu a reči aj schopnosť robiť viac vecí zároveň. Rôzne vyčítanky zas preferujú a rozvíjajú vnímanie rytmu.

Odporúčanie: Ak sa nám už z pamäti vytratili riekanky a básničky nášho detstva, v knižnici a v kníhkupectve nájdeme dosť rôznych inšpirácií pre deti rôzneho veku. Cez básničky a riekanky doprajme svojmu dieťaťu radosť zo spoločnej hry a pohybu.

6. Pravidlo **Pesničky**

Slovenské ľudové piesne sú taktiež dedičstvom nášho národa (preto je dobré aby sme ich svoje deti naučili) a sú pre vývoj reči dieťaťa nenahraditeľné. Okrem obsahu a rytmu majú ešte aj melódiu a tempo.

Dnes sa už v rodinách spievanie (na škodu detí) celkom vytráca a pritom pozorujeme prudký nárast rečových ťažkostí u detí predškolského veku. Aj z tohto dôvodu je potrebný návrat k našim pesničkám. Výber pesničky je vecou osobného vkusu. Na trhu je v súčasnej dobe veľký výber tak detských ako aj ľudových piesní na CD. Pri výbere je len potrebné dodržať základné pravidlo – čím je dieťa menšie, tým jednoduchšiu melódiu, tým menší hlasový rozsah.

Odporúčanie: Nielen počúvať, ale aj spievať, nevadí ak aj falošne.

7. Pravidlo **Kresba, vymaľovanky**

Prečo je potrebné pri vývoji reči venovať sa detskej kresbe? Jej dobrá technická úroveň je predpokladom pre neskoršie písanie. Nedostatky v kresbe, až príliš často spôsobené nedostatkom sebadôvery, majú svoje pokračovanie v ťažkostiach pri nácviku písania.

Najmenšie deti si len tak čmárajú, skúšajú čo ceruzka dokáže. Neskôr svoj prvý náhodný výtvar – klobôčko, čiaru, vlnovku - malí umelci dodatočne pomenujú podľa toho, čo im pripomína. Pokiaľ ide o správne držanie ceruzky, treba o to dbať od samého začiatku, ako sa začnú do držania zapájať prsty. Musíme vytrvalo ukazovať ako ceruzka leží na prostredníku a palec s ukazovákom ju zo strán pridržiajú. Taktiež je potrebné sledovať uvoľnené, pohyblivé zápästie (predchádzať kŕčovitému držaniu a zdvíhaniu ruky od podložky).

Rôzne výtvarné techniky by sa mali striedať a dieťa by malo mať možnosť vyskúšať voskovky, vodové farby, prstové farby, kriedy ...

Počas práce a aj po práci, je výborný priestor na rozhovor o vytvorenom obrázku. Kreslenie nám dáva veľa podnetov k spoločnému dialógu.

Odporúčanie: Nechajte dieťa nech pri kreslení prejaví svoje detské videnie sveta. Fantázia dieťaťa, ktorá sa do kresby premieta, jej vyjadrenie, je na obrázku asi to najcennejšie. A nezabudnime oceniť snahu dieťa, aj keby sme očami nás dospelých, nič zvláštne nevideli. Nechajte dieťa o svojom svete porozprávať a nezabudnime ho pochváliť.

8. Pravidlo **Divadlo**

Návšteva divadla je pre dieťa silným zážitkom. Deti, pokiaľ je divadlo primerané veku a je pre ne zaujímavé, silne prežívajú, čo sa na javisku deje. Ohotne sa nechajú vtiahnuť do deja, žijú s dejom, radia hercom, čo majú robiť ...

Ak sa dieťaťu divadlo páčilo, bude o ňom s nadšením rozprávať, bude ho kresliť, bude si ho chcieť doma aj zahrať

Divadlo svojou živosťou, poskytuje dieťaťu silný emočný zážitok.

Záujem, ktorý vyvolá návšteva divadla je možné využiť na dramatizáciu – ako alebo čo by na to povedal kráľ, ježibaba, mačička ... Deti si tak z ľahkosťou ujasňujú nonverbálnu zložku (melódia, tempo, rytmus, dôraz) komunikácie.

Je známe, že aj deti nespomelé, ktoré obtiažne nadväzujú kontakty, sú uvoľnené pokiaľ hovoria za niekoho iného – za bábku. Hranie divadla veľmi dobre pomáha aj deťom s rýchlym tempom reči. Pri hraní divadla sa spontánne rozvíja auditívna pamäť na príbehy, vyjadrovacie a rečové schopnosti dieťaťa.

Odporúčanie: Väčšie deti si môžu zahrať krátku scénu s vlastnoručne vyrobenými rekvizitami, môžeme im pomôcť niečo nacvičiť pre ocka, babku a dedka alebo pre mladšieho súrodenca. Príprava divadielka s dieťaťom určite stojí čas a námahu (to uznávam), ale radosť a úžitok z takto prežitého času budete mať všetci. A druhotným ziskom bude pozitívne sebahodnotenie vášho dieťaťa (ak to primerane oceníte). A to stojí za tu námahu, či nie?

9. Pravidlo **Využitie masmédií - televízor, počítač**

Kľúčovým problémom tohto pravidla je čas strávený deťmi pri televízii či počítači. Štatistiky uvádzajú, že u detí okolo 4 rokov sa čas strávený pozeraním televízie a sedením pri počítači odhaduje na 4-5 hodín denne. V dnešnej dobe rozprávkových "kanálov" deti

sedia pri televízore viac, ako je to zdravé. Hovorená reč, čítanie a písanie sa pre dieťa stáva zbytočné, živý kontakt ako zdroj sociálnej a poznávacej skúsenosti nahrádza televízor. A väčšina detí televízor sleduje bez prítomnosti dospelého. Tak sa stáva, že veľa detí pozerá relácie a filmy, ktoré nie sú pre nich určené a sú pre ne skôr škodlivé. Násilie, nereálne vzťahy, nereálne sociálne správanie postáv sa u mladších detí kóduje ako norma správania. Denná realita televízneho násilia tlmí schopnosť empatie a otupuje citové prežívanie dieťaťa. Pasívne prijímané, často nejasné poznatky, ktoré dieťa prijíma z televízie oslabujú vyjadrovacie schopnosti a jazykový cit dieťaťa.

Sledovanie televízie u malých detí (4 roky) sa odborníkmi doporučuje nie dlhšie ako 30min. a u detí predškolského veku (5-6 rokov) najviac 60min. Preto je potrebné sledovať čas, ktorý naše dieťa strávi pri televízii a dôsledne sledovať čo naše dieťa pozerá, aby sa nenarušil jeho krehký detský svet obrazmi, ktoré ešte nedokáže pochopiť a následne spracovať. Mali by sme si nájsť čas sadnúť s dieťaťom a spoločne sledovať vybraný program, priebežne mu vysvetľovať nejasnosti, čomu nerozumie, a upozorňovať ho na podstatné momenty v deji, prípadne mu poskytnúť bezpečné zázemie v niektorých obzvlášť napínavých miestach rozprávky. Po skončení rozprávky je dobré o príbehu spoločne podebatovať, či sa nám to páčilo alebo nie, kto bol dobrý a kto zlý, prečo sa to tak stalo, kde to ešte tak bolo ... nejasnosti dovysvetľovať, príbeh opäť večer prerozprávať. Tým sa dieťa zbaví nahromadených emócií a môžeme prejsť k akcii. Poprosíme ho, aby nám to nakreslilo, alebo si môžeme niečo podobné prečítať. Buduje sa tým slovná zásoba, jazykový cit, porozumenie zložitejších rečových štruktúr, cvičí sa auditívna pamäť, pozornosť a vyjadrovacie schopnosti dieťaťa. Dieťa spontánne prijíma správny rečový vzor a učí sa správnej artikulácii.

Toto všetko smeruje k tomu, aby sa dieťa len pasívne neďivalo na rýchlo sa pohybujúce a často meniace obrázky, ale aby sa naučilo vnímať základnú dejovú líniu, aby sa učilo hodnotiť to, na čo sa pozerá, a formulovať, či sa mu to páči alebo nie.

Podarí sa nám splniť dve základné podmienky pri pozeraní televízie, kontrolovaný čas sledovania a výber relácie s aktívnou prítomnosťou dospelého s následným rozhovorom – spravili sme míľový krok k správnej a obsahovo bohatej reči svojho dieťaťa.

To isté platí aj pre používanie počítača a počítačových hier. A hlavne, nedajme sa pomýliť tlaku „veď každý to hrá“ a ochráňme svoje dieťa, pred násilím plynúcim z mnohých počítačových hier.

Odporúčanie: Používajme televízor a počítač tak, aby nám neslúžil na to, aby naše dieťa bolo ticho, ale na to, aby nám poslúžil k správne rečovému a citovému vývinu našich detí.

10. Pravidlo **Rečový vzor a komunikácia v rodine. Návčik správnej artikulácie.**

Medzi jednu z metód prevencie porúch vývoja detskej reči sa počíta aj kvalita rečového vzoru dospelého. Okrem výslovnosti je dôležitá aj melódia, tempo a hlasitosť rečového prejavu, ktoré dieťa napodobňuje. Pokiaľ sa v rodine hovorí rýchlym tempom, do toho hrá rádio, všetci naraz hovoria – keď aj hovoríme artikuláčne správne, časť prehovorov sa stratí v hluku a v spleti zvukov.

Pre správny rečový vývin dieťaťa má svoj veľký význam aj spôsob komunikácie v rodine. Nehovoriť na malé dieťa maznavou, neprirodzenou detskou rečou. Brať dieťa v komunikácii ako primeraného komunikačného partnera, ale naladiť sa na jeho rečovú úroveň. Používať rečový štýl primeraný rečovým schopnostiam dieťaťa (nepoužívať zložité, ťažko obsažné vety, nepoužívať rýchle tempo, dať dieťaťu čas na formuláciu odpovede a pod.) V spoločnom dialógu s dieťaťom je potrebné viesť dieťa nielen k vyjadrovaniu ale rovnako aj k aktívnemu počúvaniu, naučiť dieťa výmene rolí – raz ty raz ja ...

Návčik správnej artikulácie.

Má svoje dané pravidlá a je systematicky odborne vedený logopédom dieťaťa. Preto je veľmi potrebné a dôležité pri domácej práci sa riadiť odporúčaniami logopéda a úlohy dôsledne precvičiť. Pri návčiku je nevyhnutá láskavosť, trpezlivosť, pozitívna motivácia – pochvala, ocenenie práce a snaženia dieťaťa. Pri logopedickej starostlivosti sa nedá nič umelo urýchliť. Logopéd musí rešpektovať prirodzený rečový vývin dieťaťa a jeho individuálne zvláštnosti a podľa toho nastaviť terapiu. Úlohou logopéda je zistiť, na ktorom stupni rečového vývoja sa dieťaťa nachádza a potom postupným nadväzovaním krôčik po krôčiku stúpať vyššie. Žiadna z etáp vývoja sa nedá preskočiť. Úlohou rodiča je trpezlivo pri návčikoch sprevádzať dieťa tak, ako keď sa učí chodiť a robí prvé kroky. Tiež to spočiatku nejde ľahko a ani bez našej pomoci.

Rady na cestu pri logopedickom cvičení:

➤ **Pravidelnosť**

Pravidelnosť v cvičení je veľmi dôležitá. Cvičením sa fixujú u dieťaťa správne rečové vzorce a hlásky sa v jeho reči automatizujú. Nerešpektovaním pravidelného návčiku správnej artikulácie trvá fáza automatizovania nacvičovaných hlások veľmi dlho, rodič nezaznamenáva očakávaný efekt a dieťaťa je neúspechom zbytočne demotivované. Cvičiť môžete aj krátko (10min), ale často.

➤ **Pochvala**

Pochvala robí zázraky. Preto nezabúdajme snahu dieťaťa oceniť a úspech pochváliť. Zaznačte každé domáce cvičenie a dieťaťa odmeňte nálepkou, pečiatkou, zápisom pochvaly a pod.

➤ **Trpezlivosť**

Tak ako všetky činnosti aj nácvik správnej reči potrebuje tréning. Keď sa niečo učíme, robíme chyby (aj my dospelí !), trpezlivosť je teda namieste. **Dôležité:** nikdy sa nesmejme dieťaťu z nesprávne vyslovených slov (hlások), aj keby to bolo myslené dobre a milo. Dieťa smiech nechápe, vyjadrovanie svojich myšlienok berie vážne. Nevhodné reakcie na nečistú reč dieťaťa môžu viesť k strate záujmu o komunikáciu, uzatváranie sa do svojho sveta a vyhýbanie sa verbálnej komunikácii.

➤ **Výber vhodných stimulujúcich podnetov**

V dnešnej dobe je veľa možností – televízia, internet, video, CD To všetko sú pre dieťa hračky rovnako ako drevená stavebnica, pastelky, skladačky ...

Pri výbere je preto **veľmi dôležité** uvedomiť si dávno potvrdenú skutočnosť, že činnosti a hračky v rannom detstve silne ovplyvnia ďalší vývoj dieťaťa. Uprednostnime preto radšej hračky, ktoré umožňujú najrôznejšiu manipuláciu – skladačky, farma – zvieratá, pexeso, domino ... a hračky, ktoré si deti z rôznych materiálov s našou pomocou vyrobia samé. Keď má dieťa možnosť hrať sa aktívne, niečo si vyrobiť, namáha si nielen hlavu ale aj telo. Hru treba vymyslieť, zohnať materiál, všeličo vyskúšať, pretvoriť... Všetky zmysly sa rovnomerne zapájajú do činnosti a dieťa je vystavené príjemným emóciám : keď sa dielo podarí, teší sa z výsledku svojej práce, teší sa zo spoločných zážitkov, s príjemne prežitého spoločného času so svojimi blízkymi ... A zároveň pri týchto činnostiach je vytvorený priestor na spoločnú komunikáciu a spontánne rozvíjanie reči dieťaťa.

Žiaľ situácie, keď dieťa strávi svoj čas pasívne, sú oveľa častejšie – pozeranie televízie, videa (často aj veku neprimeraných filmov a relácií), hranie počítačových hier a pod.

Technikou sprostredkovaná zábava nesie veľa rizík, V prvom rade zaťažuje len jednotlivé zmysly – najčastejšie zrak a sluch. Telo sa do hry nijako nezapája, taktiež koordinácia rôznych schopností sa vôbec neprecvičuje, informácie sa prijímajú pasívne, bez vynaloženej aktivity dieťaťa. Informácia je iba prijatá, nie je spracovaná, ani prežitá. Individuálne tempo vnímania sa neuplatňuje, určuje ho stroj.

Tento nevhodný spôsob trávenia voľného času malých detí sa nám odzrkadľuje na stále stúpajúcom počte vývinových porúch.

Iba na konkrétnych skúsenostiach dieťaťa s reálnym svetom sa môže rozvíjať jeho predstavivosť, myslenie, reč (najskôr hovorená a potom písaná a čítaná), fantázia, tvorivosť a schopnosť chápať informácie aj tie sprostredkované.

Preto si neváhajme nájsť čas a priestor v tomto uponáhľanom svete na spoločnú tvorivú hru so svojim dieťaťom.

Veď dieťa je pre nás to najcennejšie a všetko ostatné počká. Dieťa nie, ono nepočká, ono vyrastie a už nás bude potrebovať stále menej...

Ale hry, ktoré sme ho v detstve naučili, naučí aj ono hrať svoje deti. A potom to všetko malo zmysel !

Spracovala Mgr. Marta Peterová

(podľa knihy Dany Kutáľkovej : „Sprievodca vývojom detskej reči.“)